

KORTE INHOUDSOPGAVE INTERVIEW

Korte inhoudsopgave van het interview met onderwerpen die aan de orde zijn geweest met aanduiding van het moment tijdens het gesprek (in minuten), in chronologische volgorde van het interview.

- Waar allemaal *gewoond* in Leiden: 1952 kort ingewoond bij schoonouders in de Tuinstadwijk, daarna naar de Morsweg aan de zijde van het water, toen naar de Herensingel/hoek Lusthoflaan en in 1980 naar huidig adres in de Rivierenbuurt- Castellumweg.
- 0.02 ' > Wat vond Mw. van de *Leenaars* toen zij op haar 27^e naar Leiden verhuisde?

Schoonouders: ouderwetse familie, antiek gedoe, kwebbelaars; Leenaars: klungelaars, rommelaars, over elkaar kletsen, in begin niet zo aardig. Moest erg aan ze wennen. Heel anders dan Amsterdam. Later is dit wel veranderd omdat je dan je eigen kennissenkring kreeg.
- 0.11' > *Conservenfabriek* – Morswijk/Transvaalbuurt - Hakbijlenbuurt
- In periode Herensingel/Lusthoflaan was ze, samen met haar man, eigenaar van *Bakkerswinkel Van Hooven*.
- 0.35' > *De werkdag* van haar echtgenoot, de bakker, zag er gemiddeld zo uit: 03.00uur opstaan en beginnen met bakken, om 05.00u kwamen er 1 of 2 knechten meehelpen; van 09.00u tot 15.00u ging hij met de houten handkar in de buurt venten om zijn brood langs de huizen te brengen. Eerst met handkar, later handkar met motortje. Eerste auto gekocht in 1963.
- 0.38' > *De oven* voor het bakken van het brood werd gestookt met (kolen) briketten.
- 0.41' > Hoe kwam *het meel* voor het brood in de winkel: werd elke week gebracht met paard en wagen; dit meel kwam niet van de Leidse Meelfabriek. Het meel ging naar boven naar de meelzolder. Ze hadden door het meel veel muizen op zolder en soms ook katten. Haar man heeft een keer een nestje jonge katjes per ongeluk in de over gegooid!
- 0.57' > *Prijsafspraken meel/brood*: er werden afspraken onderling tussen de bakkers gemaakt m.b.t. de broodprijs; deze was afhankelijk van de prijs van het meel. Deze laatste werd van overheidswege opgelegd. Zij kan zich herinneren dat zij spraken met bakkerij Spruijt van de Lage Rijndijk en bakkerij Van Tienen van de Maresingel.
- 1.00' > Ongeveer in 1965 mochten de *kruidenierswinkeltjes* ook brood gaan verkopen; dat was niet goed voor de handel; de bakkers mochten toen ook andere zaken gaan verkopen zoals koffie, thee, suiker. Zij maakten in de winkel daar dus een aparte plank voor.
- 1.09 ' > *Poffen*: niet direct betalen, bedrag op laten schrijven en later betalen: ze zegt hierover: dat gebeurde regelmatig, maar dat ging niet altijd goed. Als mensen uiteindelijk niet betaalden, dan leverden ze geen brood meer aan hen.

Transcriptie van het interview met mevrouw M. van Hooven, gehouden op 21 januari 2015.

Geïnterviewde: mevrouw M. van Hooven-Visser, geboren 4 februari 1925.

Interviewers: Hetty Clavan en Tineke Schutte.

Verslag: Rogier van Leent (NB: onduidelijk is wie de eerste of tweede interviewer is).

I: Nou dan begin ik meteen met de vraag: u bent niet in Leiden geboren? We laten dat dus rusten. En hoe kwam het dat u hier kwam? Hoe bent u in Leiden terecht gekomen?

G: Ja, door mijn man.

I: Die heeft u leren kennen ergens?

G: Ik kom uit Amsterdam, ik werkte in een restaurant en daar kwam hij als portier eigenlijk. Zodoende heb ik hem leren kennen. Zo ben ik hier terecht gekomen.

I: En hoe vond u dat om hier terecht te komen, in Leiden? Had u daar moeite mee of zo?

G: Nou, het is natuurlijk wel heel iets anders hè, als wat je gewend bent? Alles klein en een beetje. Nou, ik had het niet zo op de Leidenaren. Want ik vond het wel een beetje kwebbelaars en rommelaars en zo. Weet je, daar moet je echt aan wennen, al die dingen.

I: En toen moest u daar naar toe omdat u verliefd werd?

G: Ja, erg hè? (lacht)

I: Maar hoe was het dan om je aan te passen hier?

G: Nou, ik vond het moeilijk hoor, want ik heb de eerste tijd, want het was toch wel een ouderwetse familie, en [onverstaanbaar] toen ik getrouwd ben, heb ik bij mijn schoonmoeder ingewoond. En ik weet niet of je dat allemaal wilt weten?

I: Nou, misschien waar het was?

G: Dat was achter de Herenstraat, een van die straten. [J. van Hooven, fabrieksarbeider, woonde in 1940 Hyacinthenstraat 6]

I: Tuinstadwijk?

G: Daar woonde zij, daar moest ik inwonen. En dat viel natuurlijk wel allemaal een beetje tegen.

I: En hoe lang hebt u daar ingewoond totdat u een eigen huis kreeg?

G: Nou, mijn man werkte indertijd bij een bakker en die had een huis op de Morsweg, die familie. Het was een groot herenhuis. Misschien weet je wel waar het staat, er staat nu een garage voor,

daarachter is een heel groot huis. En daar hadden wij een gedeelte van, dat hebben wij toen gekregen.

I: Daar heeft u gewoond. Hoe lang heeft u daar gewoond?

G: Nou, totdat wij, diezelfde familie als waar dat huis van was had en zaak op de, hoe heet dat dan, die straat, einde van de Haarlemmerstraat en dan de hoek om, Turfmarkt. En die woonden daar, ze gingen daar wonen en toen kregen wij een gedeelte van dat huis op de Morsweg. Daar heb ik dan gewoond. [Morsweg 44]

I: En was dat prettig?

G: Ja, dat was heel prettig wonen, want aan de achterkant zat je aan het Galgewater en indertijd hadden wij een boot, dus die lag daar mooi aan het water. En de voorkant had je dan de Morsweg. En daar hebben wij gewoond totdat hun dan die zaak hadden op de Turfmarkt en daar gingen ze uit, ze gingen ergens anders heen, en toen zijn wij in die zaak gekomen.

I: En wat was dat dan voor een zaak?

G: Een bakkerij.

I: Dat was een bakkerij op de Turfmarkt?

G: Ja.

I: En hoe lang heeft uw man daar in gezeten? Heeft hij dat gehad?

G: Nee, we zijn daar vandaan naar de Herensingel gegaan. Op de hoek van de Herensingel en de... [Herensingel 27a]

I: Os en Paardenlaan?

G: Je hebt daar de Lusthoflaan. En daar heeft hij dan een eigen zaak gehad, met een bakkerij en een winkel. Dus dat werk heb ik dan ook gedaan.

I: En zodoende bent u in Leiden gebleven?

G: Ja.

I: En heeft u heimwee gehad?

G: Nee, ik heb mij aardig aangepast.

I: En hoe vond u achteraf die Leidenaars?

G: Nou eh, achteraf? (lacht) Ik vond ze in het begin niet zo aardig, de Leidenaars. Ik vond het antiek gedoe, een beetje kwebbelen over elkaar, en daar houd ik sowieso al niet van, en ik kwam ook in een familie die dat heel erg deed. Dus dat viel allemaal een beetje tegen, maar op den duur kreeg je je eigen kennissenkring en dan verandert dat dan allemaal.

I: En deed u, ik zit nog een beetje over dat eerste stukje te vragen. Naast dat u hard ging werken, u kreeg kinderen?

G: Ja, maar dat heeft lang geduurd hoor. Ik was 27 toen ik trouwde en ik was 36 toen ik mijn eerste kind kreeg. Voor die tijd wilde het niet lukken. Paar miskramen gehad, maar toen heb ik twee kinderen, nou ja, ik heb dus twee kinderen. Jongen en een meisje. Meer soorten waren er niet, dus ik stop er maar mee (lacht).

I: Dat is wel prettig. Ik zit nog een beetje over Leiden te kijken. U bent daar gekomen net na de oorlog, was dat nog merkbaar? U woonde eerst nog bij uw schoonouders in?

G: Ja, dat was na de oorlog. Die oorlogstijd heb ik in Amsterdam meegemaakt. En daarna nog een tijdje van de bevrijding en zo. Dat was natuurlijk heel anders dan in Leiden, denk ik, wat je daar in die oorlog meemaakte, bij ons.

I: In welk jaar kwam u naar Leiden, weet u dat nog?

G: Ja, ik meen in 1952.

I: In '52 pas?

G: Ja.

I: Oh, ik dacht in ons interview dat u 1946 had gezegd.

G: Nou nee, want '45 was de bevrijding en toen heb ik nog een paar jaar in Amsterdam gewoond.

I: In Amsterdam gewoond, dan heb ik mij vergist. En als u was u gelovig?

G: Ja, ik ben katholiek. En mijn man niet. Dat was wel een obstakel, want hij had een moeder, en ik heb daar een poosje ingewoond, en dan ging ik bijvoorbeeld zaterdagavond naar de kerk en hij wilde wel eens met mij meegaan, heeft hij ook wel eens een enkele keer gedaan, maar dan – domme mensen natuurlijk – was zij fel tegen dat hij met mij mee ging. Maar goed, ik ben gewoon mijn eigen gang gegaan.

I: Bent u wel in de kerk getrouwd?

G: Eh nou, ik weet niet of u wel op de hoogte bent van de kerk? In de pastorie. Want je mocht toen, nu mag het wel, toen mocht je nog niet in de kerk trouwen, maar wel in de pastorie. Wat dan bij de kerk hoort, hè? Dus dat hebben we wel gedaan, ja.

I: Omdat uw man ongelovig was mocht u niet in de kerk maar wel in de pastorie trouwen?

G: Dat is nu wel anders hoor. Dat is al heel gauw na die tijd anders geworden, weet ik wel.

I: Maar het was wel zo, als ik dat dan hoor, was het een gemakkelijke relatie met uw schoonouders, ook gezien dat geloof?

G: Nou nee, was niet makkelijk. Maar goed, ik heb wel een korte tijd bij ze ingewoond en ja, weet je, ik ben ook van huis uit heel anders dan dat hij was. Vreselijk bekrompen mensen. Ik kwam uit een grote stad, je wist veel meer, je zag veel meer. Dat is dus wel een beetje moeilijk in het begin.

I: Ja, want wat was uw opleiding?

G: Ik heb gewoon de lagere school en dan nog wat, ik ben ook nog op een andere school geweest, maar ik kom uit een gezin waar gauw geld op tafel moest komen natuurlijk, dus je moest aan het werk.

I: Ja, omdat u zei: ik werkte in een restaurant?

G: Dat ben ik later gaan doen. Ik ben eerst gewoon in de huishouding geweest op de Keizersgracht in Amsterdam. Ook zoets ja, in een herenhuis. En die hadden twee meisjes en ik was 15 jaar en ik was het eerste meisje. Nou ja, zo was dat vroeger. En daar vandaan ben ik in een restaurant gaan werken. Daar kon je meer verdienen, daar ging het om.

I: Ik heb een aantal vragen over het gezin. Wat kunt u zich nou een beetje herinneren van de buurt waarin u woonde? Eerst woonde u bij uw schoonouders in en later de Morsweg. Hoe waren die buurten nou, dat was dus na 1952? Was daar gezamenlijkheid?

G: Morsweg, was wel gezellig wonen. Tenminste, de Morsweg had je dan en dat wist ik toen ook niet, maar als je daar woont, dan kom je [onverstaanbaar] en wij hadden een huis met een hele grote oprijlaan, hè? Daar stond dat huis. Maar aan de overkant was een straat en daarachter, dat noemden ze de Hakbijlenbuurt.

I: Dat noemen ze nog steeds zo. De Joubertstraat en zo.

G: Ik weet wel, daar zat dan een groenteman en daar moest ik naar toe en dan zag ik die vrouwen op straat zitten met hele bergen sperziebonen en dan zei ik tegen m'n man: sjees, die mensen maken ook veel in! Nee, zegt ie, dat is voor de fabriek. Want wij hadden daar die fabriek zitten en dan zaten die mensen met hele bergen groenten om schoon te maken. En dat ging naar die fabriek toe. Daar keek ik wel van op natuurlijk, hè?

I: Ja, Nieuwenhuizen zat daar.

G: Ja, ja.

I: Kunt u wat vertellen over die fabriek, wat u zich ervan herinnert?

G: Nee nee, weet ik niet. Ik woonde er wel naast, maar daar houdt het wel mee op. Naast mij woonde dan de chef, die daar een beetje de baas was. Woonde ook in dat huis naast mij en daarnaast de fabriek. Maar wat er verder afspeelde, weet ik allemaal niet.

I: Je had daar ook die Pelfabriek, die fondantfabriek.

G: Pel, suikerwerkfabriek.

I: Maar had u dan veel contacten in die buurten?

G: Nou nee, omdat je geen Leidse bent is dat toch wel weer heel anders, hè? Die mensen hebben allemaal hun eigen clubje waar ze mee omgaan, niet dat ik daar jaloers op was, dat ook weer niet, maar ik heb daar heel prettig gewoond.

I: Was u lid van een vereniging? Bent u iets gaan doen?

G: Nee. Ja, ik ben gaan werken. Ik heb bij V&D gewerkt in die tijd, ja.

I: Op welke afdeling stond u?

G: Nou gewoon, als verkoopster. Eerst het speelgoed heb ik gestaan. En later nog lingerie. Ja, dat heb ik gedaan.

I: Was dat prettig, hoe ervaarde u dat?

G: Wel vreemd, want ik had natuurlijk nog nooit in zo'n groot bedrijf gewerkt. Dat is wel vreemd. Maar goed, ondervinding hè?

I: En hoe lang hebt u daar gewerkt?

G: Nou, hoe lang zou ik daar gewerkt hebben? Twee jaar hooguit.

I: En hoe was de sfeer om daar te werken? Collega's?

G: Ja, wel leuk. Ik stond eigenlijk in het buffet waar de koffie geschonken werd.

I: Oh boven? Lunchroom?

G: Ja, daar schonk je koffie.

I: Daar hadden ze nog wel eens een modeshow ook?

G: Gebeurde wel eens, ja.

I: Ging ik met m'n moeder wel eens heen. Ik probeer nog even het buurtleven, want u bent daarna naar de Turfmarkt gegaan. Was dat een verschil?

G: Nee, Turfmarkt daar woonden die mensen, die uit dat huis kwamen. Die gingen naar de Turfmarkt.

I: En u bent later vanaf de Morsweg gaan wonen aan de Singel? En kunt u iets vertellen over die overgang? Hoe was dat om helemaal zelfstandig een bakkerij en bakkerswinkel te hebben in een andere buurt dan de Morsweg?

G: Eh ja, dat was wel waar, dat zelfstandige, maar wij hadden thuis een melkzaak, dus ik was dat winkelleven wel gewend.

I: Bij uw ouders?

G: Ja, daar moest ik ook in een winkel staan, dus dat was ik allemaal wel gewend, die dingen. Was niet zo vreemd voor mij. Ik vond het wel prettig werken trouwens.

I: Wat vond u er prettig aan?

G: Oh, met de mensen omgaan. En het is in die buurtwinkels zo dat op den duur dan vertellen ze wat er in het gezin omgaat net of je hulp kan bieden ergens aan, weet je? Zo waren de mensen wel, vond ik. Erg kwebbelen hoe het ging en hoe het met de burens was. En als ze ruzie met de burens hadden.

I: En hoe reageerde u erop?

G: Nuchter. Ja, heel nuchter. Het was ja en amen en verder bemoeide ik mij nergens mee.

I: Ik zou me zo kunnen voorstellen dat u een centraal punt bent in zo'n winkel. Dat ze, nou, dan gaan we brood halen, maken we even een kletsje; sommige mensen zijn verdrietig, die vertellen misschien alles. Hoe ervaarde u dat? Het is bijna maatschappelijk werk, maar dat is het natuurlijk niet.

G: Het is verschillend, hè? Het ene trek je je veel meer aan dan het andere. Bijvoorbeeld je had wel eens dingen en dan dacht je: goh, dat is ook heel verdrietig. Ga je er over piekeren, je raakt het niet kwijt. Maar je kan toch geen hulp bieden.

I: En werd u wel eens gevraagd om naar iemand toe te komen?

G: Nee.

I: Dat deden ze niet, ze bleven wel een beetje op afstand? En hoe was het dan verder in die buurten met elkaar? Kinderen? U had al kinderen toen u daar ging werken?

G: Eh, nee, die kwamen later. Ik woonde al op de Singel toen ik kinderen kreeg. Twee, een jongen en een meisje. Want ik kon zeggegeen kinderen krijgen. Maar op een gegeven moment was dat toch zo. En die zijn op de Singel geboren, tenminste in het ziekenhuis dan.

I: En hoe deed u dat, kunt u dat vertellen? Want u kreeg na heel lang een gezin met twee kinderen? U had een bedrijf met uw man samen? Hoe ging dat met de verzorging, met het gezin?

G: Ik had boven wel een hulp voor de huishouding. Een meisje, die was ook heel lief voor de kinderen. Maar het was ook wel zo dat als het meisje ziek was, dan moest je de hele dag trap op trap af hollen om te kijken of alles wel goed ging. Maar ik heb me er aardig doorheen geslagen, vind ik wel hoor.

I: Ja, zo hoor ik dat ook. En hoe deed u dat dan? Wij noemen dat een beetje met werk- en overlevingsstrategieën? Ontzettend mooi woord.

G: Nou, ze gingen al heel vroeg naar, we hadden, vlakbij ons hadden we een kleuterschool en zo gauw ze vier jaar waren gingen ze daar heen. En dan liet ik ze daar 's middags blijven met een boterham, dus ze waren de hele dag weg.

I: Oh, ze konden overblijven?

G: Ja, dat kon daar, Lusthoflaan.

I: En, dat vond u ook rustig?

G: Ja, dan heb je toch je handen even vrij? En je weet dat ze goed verzorgd worden, je zit er vlakbij. Ik heb ook wel eens gehad, aan de overkant daar hadden we dan een lagere school en daar ging mijn zoon heen, en ik weet nog goed dat ik boven stond en hij wilde niet naar school en hij stond te brullen: "mama!", en naar me te kijken. Ik denk: ja, ik blijf hier staan, maar ik moet eigenlijk weggaan. Dus die vond het verschrikkelijk.

I: Die school?

G: Ja.

I: En hoe kreeg u het dan gedaan dat hij toch keurig naar die school ging?

G: Hij moest wel.

I: En had u ook van uw man, die had het heel erg druk, had u daar ook steun van?

G: Jawel, die vond het wel goed allemaal. Het is voor zo'n jongen natuurlijk veel beter om met andere jongens om te gaan dan dat je hem thuis laat. Het is geen kunst om een kind thuis te houden, maar daar leren ze niks mee. Nee, dat is wel goed gegaan. Eerst de kleuterschool en dan gingen ze met de juf wandelen. En dan kwamen ze wel eens langs het huis en dan wilde hij wel eens wegglijpen. (lacht) Ah, het is wel een mooie tijd als je kinderen zo klein zijn, hè vind je niet? Heb je zelf ook kinderen?

I: Nee, ik niet. In welk jaar zijn uw zoon en dochter geboren? Voor het beeld over welke periode we het nu hebben.

G: Mijn dochter is nu, ja, jeetjemiena, 53. En mijn zoon is twee jaar jonger.

I: Dus u heeft eerst een meisje gekregen?

G: Ja.

I: En toen een jongen?

G: Ja.

I: En wonen ze nu nog in de buurt ook?

G: Zoeterwoude. Ene woont hier en de andere in het dorp. Zoeterwoude-Dorp, mijn zoon dan. Die heeft twee kinderen en mijn dochter heeft er drie. Ja, dat gaat wel goed.

I: Ik zit nog even te denken over een vraag uit uw tijd, op het moment zie je dat veel buurtwinkels verdwijnen door grote supermarkten. Ik weet niet of u daar al een begin van heeft gezien? Zo niet, wat voor buurtwinkels waren er nou allemaal? U had daar een bakkerswinkel.

G: Melkboer. Je had zelfs kaaswinkels waar ze alleen kaas verkochten.

I: En dat was ook in uw buurt?

G: Nou, waar wij onze melkzaak hadden in de Utrechtsedwarsstraat in Amsterdam, en dan had je de Utrechtsestraat daar was wel wat winkelgedoe maar niet dat. Niet op het gebied van eten en drinken.

I: We moeten het even over Leiden hebben. Leiden, u had daar echt een bakkerswinkel. Wat voor winkels waren er nog meer voor levensbehoeften?

G: Nou, wij hadden in diezelfde straat hadden wij een kruidenier zitten. Voor de rest was er eigenlijk niets in die straat.

I: Kan u zich nog de naam van de kruidenier herinneren? Hoe de winkel heette?

G: Nee hoor, ik zou het niet meer weten.

I: Want ik weet dat buurtje wel, daar was ook zeg maar richting het Kooipark, als u bij de Lusthoflaan heeft gewoond, want daar was ook in die bocht, daar waren ook altijd een heleboel winkels. Kunt u zich dat nog herinneren?

G: Ja, daar had je een bakker zitten, Rood. Zo heette die.

I: Rood?

G: Ja. Die banketbakker die heette Rood. En had je op de hoek van de, had je een sigarenwinkel zitten.

I: Die zit er nog.

G: Zit die er nog?

I: Ja.

G: Nou ja, de overkant dat was Het Spoortje. Maar daar hebben ook mensen toch nog gewoond, heel lang?

I: Ja.

G: En naast ons had je een wasserij van De Goede. Die is ook al jaren weg.

I: Bent u nog wel eens terug geweest om daar te kijken in die buurt?

G: Ja.

I: En wat vond u daarvan?

G: Vreemd.

I: Ja?

G: Ja. Dan sta je te kijken en dan kijk je naar je huis en toch nog een beetje heimwee dan wel weer als je dat ziet.

I: Want hoe lang heeft u die winkel gehad?

G: Eens kijken, nou, toch wel heel wat jaren hoor. Twintig jaar, denk ik.

I: Vanaf 1952? Nee, toen bent u hier gekomen. Wanneer bent u begonnen in die winkel?

G: 1952, ja wel heel gauw.

I: Want op de Morsweg gewoond, bij uw schoonouders gewoond?

G: Mijn schoonouders die woonden daar achter de Herenstraat. En daar vandaan zijn wij naar de Morsweg gegaan. En daar vandaan zijn we naar de Herensingel gegaan om die zaak over te nemen.

I: En weet u nog in welk jaar dat was?

G: Nou nee.

I: Hoe oud was u ongeveer? Op uw 36^e kreeg u uw eerste kind. Dus was u misschien begin 30?

G: Mijn eerste kind hebben we toch gekregen toen we in de zaak zaten? Hoe oud zou ik geweest zijn? Ik was 27 toen ik trouwde. Zeg maar ja toch 36, 37.

I: Toen u in de winkel begon? Want kreeg u uw dochter snel nadat u in de winkel op de Herensingel woonde?

G: Ja.

I: Want die is daar geboren?

G: Ja.

I: Dus niet op de Morsweg?

G: Nee, nee. Mijn dochter is op de Herensingel geboren.

I: Ik kom nog even terug op een bepaalde rolverdeling, rolverdeling in huis. Jullie stonden dus allebei in de winkel?

G: Mijn man stond in de winkel, want die was bakker, in de bakkerij. 's Nachts om drie uur opstaan. Toen deed ik nog niks, maar wel toen ik gevraagd werd of ik daar wilde wonen en de winkel erbij doen werd het anders natuurlijk.

I: Ja, en hoe ging dat dan?

G: Ging goed, ja hoor.

I: En kwam dat mede omdat u ook hulp had boven?

G: Ja, je had natuurlijk wel een hulpje nodig in de huishouding. En het was een aardig jong ding. Totdat ze, want in die tijd heb ik dan ook mijn kinderen gekregen, mijn dochter was gek op die meid. Maar op een gegeven moment, ik had de groenteman aan de deur en dat was een jonge vent, en dat stel dat krijgt wat met elkaar. Dus die ging weg, dat meisje, nou! Mijn dochter heeft nog nooit zo hard gebruld als toen ze weg ging. Want ze gingen de hele tijd met elkaar om, want ik stond beneden. Ach jee nou, dat had je ook nog weer.

I: En hoe kreeg u nou weer snel een andere hulp?

G: Oh, dat was heel makkelijk. Heel makkelijk, die jonge meiden, je hebt er een hoop die zo van de lagere school af komen. Tegenwoordig moeten ze wat langer op school zitten. Maar die dan graag wilden werken en moeder vond het wel best, want het bracht toch wat centjes in huis. Dus ik heb altijd wel goede hulp gehad.

I: Dat is wel prettig geweest.

G: Ja hoor.

I: Ik zit dan ook een beetje aan het gezin wat dan opgroeit te denken. Deden jullie activiteiten, gingen de kinderen op een sportclub? Werden er instrumenten bespeeld, was het muzikaal?

G: Muzikaal?

I: Ja, wat deden jullie?

G: Nee. Ja, ik ben wel muzikaal, want mijn vader was organist. Die heeft altijd in de kerk op het orgel gespeeld. En we hadden thuis een piano staan en toen mijn vader leefde, woonden wij in een dorp en daar hadden wij een café en daar stond een piano in, dus daar werd veel op getingeld. Mijn oudste zuster heeft ook muziekles gehad. Maar toen mijn vader stierf was dat afgelopen, want dat kostte geld en er was niemand meer die geld inbracht.

I: En u zelf? Heeft u iets met muziek?

G: Ja, ik heb wel pianoles gehad.

I: Dat is wel bijzonder, in die tijd.

G: Ja, ik weet niet, dat werd toch veel gedaan, piano.

I: Mijn moeder ook.

G: Ja? Dat hoor je heel veel uit die tijd.

I: Maar die is al heel lang overleden want die was van 1909 en haar zus van 1911 speelde viool. Maar in uw eigen gezin, wat waren de hobby's? Wat deden jullie 's avonds? Spelletjes of gingen de kinderen naar een sportvereniging?

G: Mijn zoon, die zat op judo. En voetballen, dat is overdag. En mijn dochter zat ook op een turnvereniging. Maar die hield er niet zo van. Nee, dat heeft maar korte tijd geduurd. Ze vond er niks aan. Nou, dan niet.

I: En waar hebben zij verder op school gezeten, bijvoorbeeld? Maakte u de keuze?

G: Ja, ze zijn later vanaf de lagere school naar, daar had je de Kooi en daar had je de mavo zitten, daar zijn ze op geweest. En mijn dochter heeft van de mavo twee jaar op de havo gezeten en toen vond ze het wel voor gezien en toen had ze er geen zin meer in.

I: En daar was u het mee eens?

G: Ja, waarom niet? Het zit hem niet altijd in het leren natuurlijk. Het is een bijdehante vrouw hoor, dat wel. Wat dat betreft mag ik niet mopperen. Ze regelt alles prima.

I: In die tijd waren de huizen nog niet zo goed uitgerust. Hadden jullie bijvoorbeeld een douche op de Herensingel?

G: Een bad. Een ligbad op zolder.

I: Op zolder?

G: Ja, daar was een afscheiding en daar hadden we een badkamer van gemaakt en daar hadden we een ligbad. Ja, daarboven hing sowieso een douche.

I: En centrale verwarming?

G: Nee, kachels.

I: Maar waar stond die kachel?

G: We hadden twee kamers, kamer en suite eigenlijk, en in alle twee stond er een kachel. In de winter moest je ze alle twee wel stoken, maar je had tussendeuren die dan, als je bijvoorbeeld overdag als je in de achterkamer verbleef, dan deed je de tussendeuren dicht en dan bleef daar de warmte hangen.

I: Maar in de slaapkamers was het koud?

G: Ja, dat vinden ze tegenwoordig misschien gek, maar vroeger waren [onverstaanbaar] ik weet wel, wij woonden in Wilnis, ben ik geboren hè, en daar hingen soms de pegels aan de zolders zo koud als het daar was.

I: Dat was vroeger zo.

G: Ja, ja. Je kroop onder de dekens en je lag met zijn tweeën en soms met zijn drieën in bed als er visite kwam en dan hield je elkaar wel warm.

I: Ik had nog even een vraag. U komt uit Amsterdam, had u nou nog, toen u in Leiden kwam wonen, veel contact met familieleden nog die naar u toe kwamen?

G: Jawel, dat wel. Ik had daar veel ooms en tantes wonen, die woonden er al veel eerder dan dat wij daar kwamen.

I: Maar het gaat over Leiden. Want u komt uit een groot gezin.....

G: Ja, maar dat grote gezin is toch wel alle kanten uit gewaaid, hè?

I: Oh, dat is vanuit Amsterdam alle kanten uit gegaan?

G: Want mijn zuster, die ging in Dordrecht wonen en mijn andere zuster, die ging in Breukelen wonen, ook allemaal door een man hè, en eentje, die ging er in Utrecht wonen.

I: Oh, dus dat waaierde helemaal uit. Hoe was het, bleven jullie dan nog wel contact houden met elkaar?

G: O ja, dat wel.

I: En hoe verplaatsten jullie zich dan?

G: Met de bus of met de trein.

I: Met de bus en met de trein.

G: Auto hadden we niet.

I: Nee, u had geen auto. En in de stad fietsen?

G: Fietsen. Of met de tram.

I: De tram, die was er nog. En de kinderen precies hetzelfde?

G: Ja.

I: Kunt u zich nou herinneren wanneer uw man een auto aan ging schaffen?

G: Nou, dat is pas gebeurd, wij hebben toen die zaak overgenomen van [onverstaanbaar] en toen pas hebben wij een auto aangeschaft. Ja, dat is toen, ja, waren we al zo'n 10-12 jaar getrouwd. Dat gemis was in die tijd, er waren nog maar weinig mensen die al een eigen auto hadden. Dat was een kostbare geschiedenis.

I: Dus eigenlijk na een tijd, toen u al kinderen had, toen pas een auto?

G: Ja.

I: Want ik vraag me nog even af, de winkel die jullie toen hadden, uw man, bracht hij ook brood aan huis?

G: Ja.

I: Dus hij bezorgde ook?

G: Ja.

I: En dan stond u alleen in de winkel?

G: Nee, ik had ook nog een winkelmeisje.

I: Oh, u had ook nog een winkelmeisje.

G: En we hadden in de bakkerij hadden we twee bakkers die ook bakten en die later dan met mijn man de straat opgingen om rond te brengen. Wij hadden van die bakfietsen waar het brood in ging. Eerst nog gewoon fietsen, later kwam er een motortje aan, en werd zo het brood rondgebracht.

I: En had hij dan een speciale wijk?

G: Ja, je had wel de omtrek van de Herensingel dan, en in de Kooi ook wel weer maar daar zat ook een bakker en dan een paar klantjes die ons brood wilden hebben, maar dan ver weg zaten. Die werden wel bijgehouden. Mijn man was een goede bakker. Dat scheelde wel.

I: En dan maakte hij lange dagen, want als hij zo vroeg opstond om te bakken. Kunt u schetsen hoe zijn dag er dan uitzag?

G: Hij stond vroeger op om het brood te maken.

I: Hoe laat was dat?

G: Zeg maar dat hij om eh, het gebeurde wel dat hij op zondags[zaterdags?] om één uur opstond. Want er moest dubbel gebakken worden. En dan ging hij wel 's middags een uurtje naar bed. Want anders hou je dat niet vol. Dus dan ging hij 's middags een uurtje naar bed. En als hij dan uit bed kwam dan ging hij weer de winkel in, de bakkerij in, om voor te bereiden voor de andere dag. Wij hebben nog een kolenoven gehad. Ik weet niet of jullie dat nog herinneren, dan had je van die

briketten. Daar werd mee gestookt. En daar hebben we dan een hele tijd op gestookt totdat we dan op gas over gingen, met de oven. Wij hebben nog wel wat veranderingen meegemaakt. Tegenwoordig gaat het allemaal veel makkelijker.

I: Handwerk allemaal. Maar kunt u toch nog zo'n hele dag schetsen? Hij stond op een bepaalde tijd op en dan ging hij ook nog brood in de wijk rondbrengen?

G: Hij stond dan op en dan ging hij werken in de bakkerij en dan hadden we een of twee knechten die dan ook later er weer bijkwamen om te helpen.

I: Hoe laat was dat dan 's morgens, voor mijn beeld?

G: Nou, dat hij opstond dat was rond een uur of drie. En die anderen, die kwamen bijvoorbeeld om vijf uur en dan had hij het meeste werk al gedaan wat dat betreft. En dan ging hij om een uur of negen, ging hij de straat op te venten. En dan bleven er zeg maar twee in de bakkerij en die maakten dan koekjes. Gevulde koek of wat dan ook, dat werd ook allemaal bij ons gemaakt. [onverstaanbaar]-koekjes en dat soort dingen en gebak.

I: En dan heb ik ook nog even een vraag. Hoe lang deed hij over zo'n wijk?

G: Nou, wel tot een uur of drie 's middags.

I: Dat is pittig, hè?

G: Dat soort mensen van die bedrijven hebben heel hard gewerkt vroeger, hoor. Omdat het ook in de bakkerij allemaal handwerk was. Tegenwoordig storten ze een baal meel ergens in en die doet de rest. Hoeven ze alleen maar naar te kijken of het goed bleef draaien, maar dat had je vroeger niet.

I: En was er dan vervanging als er iemand ziek was?

G: Nou, we hebben wel meegemaakt dat hij is ziek geweest, of hij had iets, weet ik wel, en toen hebben we toen wel een vervanger gehad. Maar toen hebben we brood van de fabriek genomen om dat dan weer te verkopen bij ons. Zodoende hebben we dat gedaan.

I: U zegt even heel kort tussendoor, uw man was ziek en u nam een vervanger en er kwam brood van de fabriek. Hoe ging dat?

G: Nou, dan belde je de fabriek op en dan zei je wat er aan de hand was en dan brachten ze 's morgens en dan zei je wat je nodig had en dat werd in kratten neergezet in de bakkerij.

I: En van welke fabriek kwam dat?

G: Meestal, je had de Leidse Broodfabriek had je en de Coöperatie.

I: Van het Levendaal en de [onverstaanbaar: Koorevaarstraat?]

G: Ik weet niet meer welke het was hoor, waar we het vandaan haalden.

I: LBF?

G: LBF had je, ja.

I: En de [onverstaanbaar: Koorevaarstraat? Koole en Nicola, De Vereeniging?] dat is nu weg.

G: Ja, daar op die hoek.

I: Ja, want ik heb ook een vraag, hoe was de aanvoer van het meel en het graan dat u kreeg?

G: We hebben een hele tijd gehad dat er zo'n mannetje kwam met paard en wagen. Dan stonden er balen op. En dan moest die man met die balen naar de meelzolder, trap op.

I: Jullie hadden een meelzolder?

G: Ja, een meelzolder en daar kwamen die balen meel terecht, waar hij mee naar boven sjouwde.

I: Kwam dat dan van de Meelfabriek aan de Zijlsingel?

G: Nee, dat kwam van een andere fabriek hoor. De Zijlsingel, daar hebben we eigenlijk nooit wat mee gedaan.

I: Nee, want dat was Frans meel hè? Dat lag daar in schepen. En waar kwam dat van jullie dan vandaan?

G: Weet ik niet meer. Ik weet wel wie het bracht, zo'n oud mannetje.

I: Weet u de naam nog van wie het bracht?

G: Nee.

I: En hoe vaak kwam die?

G: Iedere week.

I: Iedere week. En iedere week ging dat naar boven, naar die meelzolder?

G: Ja.

I: Hadden jullie ook muizen?

G: Ja, wie niet hè? Ik haatte die dingen en dan vooral 's nachts, want dan ging mijn man vroeg werken en dan werd de deur wel eens opengezet omdat het anders te warm werd en dan kwam er wel eens één binnen stippelen hoor.

I: Hadden jullie ook een kat?

G: Ja, hij heeft, en dat is wel schandalig natuurlijk, achter de oven hadden we de kolen liggen en een kat had daar een nest gemaakt. Allemaal kleine katjes. Heeft hij per ongeluk zo het vuur in gegooit. Gecremeerd, zeg maar. Per ongeluk. (lacht) Hij was niet zo zoetsappig wat dat betreft. Ja, stond de deur open en dan gooi je wel eens wat naar binnen, 's nachts.

I: Waarom was nou het meel op de zolder? Want je zou denken, op de begane grond is handiger.

G: Daar was geen ruimte voor. Wij hadden een meelzolder, daar lag alles. Wat een tijd, hè? Je praat er anders nooit over, maar als je denkt sjeessesmina, wat heb je allemaal beleefd daar.

I: Weet u nog leuke anekdotes uit die tijd? Dit is een heel leuk verhaal, al is het niet zo leuk voor de kat. Wel grappig verhaal. Of iets van de kinderen.

G: Nou, de kinderen zijn laat gekomen natuurlijk, hè? Want wij waren toch wel heel wat jaren getrouwd toen de kinderen kwamen. Mijn kinderen zijn in het ziekenhuis geboren, alle twee. Ja, dat was toch wel een leuke tijd, maar ik had toen toch wel hulp nodig boven. Om ook voor de kinderen te zorgen natuurlijk.

I: Maar had u ook iets van anekdotes of van dingen in de straat? Ging u ook uit, ging u iets leuks doen? Ergens iets eten, of naar de Stadsgehoorzaal, ik noem maar wat.

G: Nee, dat was er niet bij, daar was geen tijd voor.

I: Want als u wat vrije tijd had?

G: Nou weet u, ik had natuurlijk wel een hele grote familie en als ik wel eens een dag over had, dan ging ik daar heen.

I: Oh, dat deed u wel?

G: Dat wel. Dan pakte ik de trein en dan ging ik daar heen.

I: Dat was een beetje vrijetijdsbesteding?

G: Ja.

I: Wij hadden het er net over hoe het dan 's avonds was met de kinderen. Hadden jullie al televisie?

G: Nou, wij hebben heel laat televisie gekregen. Want ik weet wel, mijn kinderen gingen bij de burens televisie kijken. En dat ik op het laatst tegen mijn man zei: dat is toch eigenlijk te gek! Kinderen naar de burens sturen om televisie te kijken. Maar het was niet zo dat mijn kinderen de hele dag voor de televisie mochten hangen hoor! Nee hoor, tegenwoordig, als ik dat dan wel eens bij mijn zoon wel eens zie. Die moet echt tegen die meid wel eens zeggen: nu eens wat anders.

I: Wat mochten ze wel van u dan, toen u televisie had?

G: Ze mochten wel eens kijken, maar als ze op school waren hadden ze ook wel eens wat te doen voor school. Huiswerk.

I: En als ze televisie keken, dan zei u: zoveel uur of alleen dat programma?

G: Ja, nou ja, omdat je een zaak hebt ben je er ook niet altijd bij natuurlijk. Jij bent beneden, hun zijn boven. Dan moet je maar afwachten wat ze allemaal uitspoken. (lacht) Het is toch zo?

I: Als je zo'n druk bedrijf hebt, hadden jullie wel eens vakantie? Hadden jullie wel eens uitstapjes met de kinderen en hoe ging dat dan? Ging de winkel dan dicht?

G: Ja, wij gingen drie weken per jaar gingen we sluiten. En dan hadden we dan, op Nieuwkoop hadden we daar een caravan staan. En mijn man had er een bootje bij, daar gingen we dan heen, hij genoot van het vissen en varen, en ja, daar zat je heerlijk.

I: En dat vond u ook prettig?

G: Ja hoor.

I: En de kinderen die gingen mee? En wat deden jullie dan?

G: Ja, maar later ook niet meer hoor. Onder elkaar, we hadden ook vrienden daar en die hadden ook net zoals wij drie kinderen. En die gingen met elkaar om en ze gingen met elkaar zwemmen. Gingen met elkaar varen. En dan waren ze midden op de plas en dan doken ze het water in. Ja, die hebben daar wel genoten.

I: Waar heeft u zwemmen geleerd?

G: Dat heb ik uit mezelf geleerd. (lacht) Vroeger werd er niet tegen je gezegd. Ja, ik woonde toen ik jong was in een dorp en daar werd helemaal niet gezwommen. De meeste mensen konden daar niet zwemmen vroeger. Alhoewel je rondom in het water zat. Want ik heb een keer in het water gelegen daar, was ik twee jaar denk ik, had ik dat gebreide jurkje aan. En daar ben ik mee in het water terecht gekomen, dus dat wilde wel zinken natuurlijk. En toen ging mijn broertje, die was twee jaar ouder, die liep naar huis, het was nog wel een eindje lopen met die kleine pootjes, en die ging vertellen dat ik in het water lag. Dus mijn vader die heeft mij eruit gered maar ik was meer dood dan levend. Het schijnt dat ik helemaal blauw was. Dat hoor je dan allemaal van achteraf wel. Hij kon je wel op je kont slaan om bij te komen.

I: Want er was dan nog geen schoolzwemmen, dat later gekomen is. Want hebben uw kinderen dat meegemaakt?

G: Ja.

I: En waar gingen ze dan naar toe? In de Overdekte?

G: Ja. Ze konden het al een beetje, want ik ging 's morgens om 7 uur met hun naar de Overdekte en dan mochten zij zwemmen. Aan een lijntje nog, hè? Ja, dat had ik er wel voor over. Gingen we 's morgens vroeg en mijn man bracht ons naar de Haarlemmerstraat was dat hè, daar aan het begin.

I: Ja, de oude kerk, de Mon Père. Maar dan hebben we het over ongeveer 1970, hè? Want uw kinderen zijn in 1963 geboren?

G: Een is '62 geboren, ja.

I: Dus als kinderen zo'n beetje vier waren, rond 1970 hebben we het dan over. We hebben het over Leiden in 1970.

G: Allemaal goed gegaan hoor, achteraf. Als ik dat zo zit te vertellen denk ik, goh, ik heb toch wel veel meegemaakt. Je denkt er nooit bij door bij wat je doet, maar het gaat allemaal, eh, je doet het eventjes.

I: Maar heeft u nou ook sinds u bent komen wonen in Leiden de stad zien veranderen? En wat heeft u zien veranderen?

G: Nou, ik heb niet veel zien veranderen de stad hier. Ja, er is bijgekomen. En in het begin woonde ik achter de Herenstraat bij mijn schoonmoeder en later ben ik op de Morsweg gaan wonen. Die buurten heb ik niet veel zien veranderen.

I: Maar de stad zelf?

G: Nee.

I: Maar ik kan mij herinneren uit die tijd, in hoeverre werden er grachten gedempt en wegen aangelegd? Kunt u zich dat herinneren?

G: Ja, ik weet wel dat ze een keer daar woonde, ook een nichtje van mijn man, achter de Singel had je het Leidsch Dagblad zitten, en daarachter had je de Rijn en Schiekade. En die is tijdelijk dicht geweest. Die hebben ze later weer open gegooit. Dat heb ik dan nog wel meegemaakt.

I: En ook in de stad zelf is er rond die tijd wat veranderd, want wat ik mij kan herinneren is de Langegracht dat die gedempt is.

G: Nee, dat weet ik niet. Ik weet wel dat het gebeurd is.

I: Ja, want u woonde vlak in de buurt. En over de singel, de Herensingel, dat stukje van Leiden, reed daar ook een tram?

G: Nee, een bus.

I: Ja, je had daar dus ook nog het slachthuis, hè, vlakbij?

G: Eh ja, waar zat dat dan ook alweer? Je had naast ons had je die grote fabriek van eh, waar ze die bonen voor schoonmaakten?

I: Nee, dat was aan de Morsweg. Maar ik heb het nu over waar de bakkerij van u was. De Morsweg had je Nieuwenhuizen, maar u bent toen verhuisd naar de singel en daar had je ook het slachthuis in de buurt. Weet u, het abattoir?

G: Ja, dat was eh, je had de singel en het verlengde daarvan, de Maresingel?

I: Ja, daar was het. Maar heeft u daar nou dingen van gemerkt?

G: Nee, weet ik niet. Ik weet wel dat het er geweest is en dat het gesloten is later, maar voor de rest weet ik er niets van.

I: Ik kan me ook voorstellen, u werkte op zaterdag heel hard, er is een hele grote markt in Leiden. Maakte u daar wel eens gebruik van? Kon u daar ook naar toe? En op woensdag ook niet?

G: Nee, nee. Sowieso houd ik niet, toen hield ik niet van een markt daar, ik had er ook geen tijd voor. Ik weet wel, op 3 oktober had je een optocht en dan ging ik de winkel wel sluiten een poosje. En dan ging ik met mijn kinderen en mijn man naar de optocht kijken. Maar ik ging weer terug naar de winkel om hem open te maken.

I: Kwamen er dan wel mensen naar de winkel op 3 oktober?

G: Ja, mensen die uit de stad kwamen, die kwamen nog even een gebakje halen.

I: En, zeg maar, andere feestdagen? U zegt nu 3 oktober, dat is natuurlijk een echt Leids feest. Maar als je een bakker hebt, dan ging het natuurlijk allemaal door. Hoe ging het dan met de feestdagen? Kerst, Pasen, waren jullie dan wel dicht?

G: Jawel. Ik dacht dat wij altijd de tweede dag open waren. De eerste dag gesloten, van dat soort dagen. Want je had Eerste en Tweede Kerstdag en Pasen had je twee dagen.

I: Maar gingen jullie de tweede dag dan open?

G: Ja.

I: Want het was in die tijd niet zo gebruikelijk, meen ik mij te herinneren.

G: Maar, weet je, dat heb je toentertijd met dat brood natuurlijk. Want omdat de mensen toch wel weer graag vers brood wilden hebben, ging mijn man toch aan het werk. Ja, dat is allemaal veranderd tegenwoordig. Het komt nu allemaal van de fabrieken en het product wordt zo gemaakt dat het, nou vers blijft het niet, maar zacht blijft het altijd.

I: Was u ervan op de hoogte dat er nu nog een heleboel bakkerswinkels zijn die er nu nog zijn? Dat die er waren? Kunt u er een paar noemen?

G: Nou eh, hoe heet hij nou? Van Tienen, heb je die gekend? [A.J. en C.W. van Tienen, Bronkhorststraat 43]

I: Op de Haarlemmerstraat?

G: In de Haarlemmerstraat en nog ergens een straat. Die had ook een bakkerij, op de hoek daar. En dan had je op de Lage Rijndijk had je Spruit zitten. [A. Spruit, Lage Rijndijk 65, later 63]

I: Daar ben ik geboren, daarnaast.

G: Ja? Naast Spruit op de Lage Rijndijk? Nou, op die hoek Lage Rijndijk-Herensingel hebben wij indertijd een filiaal gehad.

I: Hoe heette de bakkerij? Van Hooven gewoon?

G: Ja.

I: Hadden jullie als bakkers onderling contact met elkaar? Was er iets met de Leidse bakkers?

G: Nee. Er was wel iets waar mijn man dan op af ging, maar ik niet, nee.

I: En waar uw man op af ging, hoe was dat dan georganiseerd?

G: Er was wel eens een vergadering.

I: Een bond?

G: Ja, Bakkersbond. Toen had je ook de tijd dat als er een verhoging moest worden, zeg maar een brood kostte een kwartje en er moesten twee centen bij, dan was er heel wat voeten in aarde toentertijd hoor, om dat er door te krijgen.

I: En dan werden er onderling prijsafspraken gemaakt?

G: Ja, want dan had je natuurlijk, ik zeg maar, er werd ook doorgegeven, je was ook gebonden ergens aan hè? Je kon zo maar niet verhogen of wat dan ook.

I: Je moest lid zijn als het ware ergens van? Was uw man lid van een vakbond?

G: Ik denk het wel, ja.

I: Maar u weet niet meer hoe dat heette?

G: Hij was vroeger, toen hij nog knecht was, sowieso lid van een vakbond. Maar als je eigen baas wordt, dan heb je dat niet meer zo, eigenlijk.

I: Ik ben nog wel benieuwd naar die prijsafspraken, hoe dat dan ging. Gingen ze dan in een vergadering? Hoe ver ging dat?

G: Van landswege werd dat opgelegd hè, dat dat mocht. Dat was altijd toch wel een strijd. Dan had je wel mensen die dat in orde maakten voor je. Dan had je bijvoorbeeld van de meelfabriek dat het meel duurder werd, dan betaalde je als bakker eerst een hele tijd die meerdere prijs voor het meel en uiteindelijk kreeg jij je zin dat je een of twee cent op je brood mocht gooien. Had je voor die tijd al een hele tijd die prijs betaald aan de meelfabriek.

I: Kon je dan ook overeenkomen met de andere bakkers, want het trof natuurlijk ook anderen? Want dat lijkt mij dan ook heel moeilijk.

G: Nee, nee. Wij hadden dan bij ons in de buurt alleen Spruit zitten op de Lage Rijndijk en die nam het ook niet zo nauw hoor. En dan hadden wij Van Tienen, had je dan effe verderop op de Maresingel zitten. Een of twee winkels had die. Dat is ook al een hele oude bakker. Piet, die het ook wel goed deed.

I: Maar hoe moet ik mij dat voorstellen? Hadden jullie dan overleg met elkaar daarover? Of moest je dat dan zelf beslissen?

G: Nou ja, het werd wel aangekondigd dat het ging gebeuren. Je kon niet zelf zeggen van: ik gooi vandaag eens een paar centen erop. Dat kon niet. Nee, je zat wel ergens aan vast. Dat was toen, dat heb je niet meer.

I: Was dat nou toen in die tijd ook bij andere winkeliers hetzelfde? Bij broodafspraken was dat onderling met bakkers, maar hadden bijvoorbeeld melkboeren ook afspraken over de prijs?

G: Ja, dat weet ik niet.

I: En besliste u mee samen met uw man over dat soort dingen? Steunde u hem ook?

G: Ja, ik steunde hem wel. Maar goed, als je ziet dat je collega's dat doen, ga je automatisch mee natuurlijk. Je kan niet achterblijven. Bij ons op de andere hoek hadden we een kruideniertje zitten en die ging ook brood verkopen. Dat mocht allemaal.

I: Dat mocht?

G: Ja.

I: Wanneer ging dat gebeuren, in welke tijd? Was dat 1970 zo'n beetje?

G: Nee, eerder al hoor. Want ik was 52 jaar, dus iets in de zestig geweest.

I: 1965, toen mochten de kruideniers al brood gaan verkopen?

G: Ja, ja.

I: En ageerden jullie daar dan tegen?

G: Je had niet zo heel veel te vertellen, hè? Het moest gewoon, het hoorde zo. Maar daar stond tegenover dat de bakker ook kruideniersartikelen ging verkopen. Wij hadden bijvoorbeeld een stellage en daar stond koffie, suiker en thee in. Dat ga je dan krijgen.

I: Kunt u nog herinneren dat de eerste supermarkt er kwam? Bij jullie eventueel in de buurt. Ik weet niet of daar een supermarkt gekomen is?

G: Bij ons in de buurt niet. Ja, de Beatrixstraat.

I: Bij de Marnixstraat volgens mij in die buurt. Dat er dus echt een supermarkt kwam.

G: Wij gingen daar niet zo gauw heen, hè? Naar een supermarkt. Als je zelf een zaak hebt, ga je niet zo gauw op een supermarkt af.

I: Ik heb nog een andere vraag. In januari was er altijd een dag dicht en dan ging je balans opmaken. Dat zie je tegenwoordig niet meer, of ze doen het met de computer, maar dan stond dat op de deur.

G: Ja ik weet wel, wij hadden in Amsterdam een melkzaak en dan stond mijn broer de hele dag in die koude winkel te balansen. En wij hebben het ook meegemaakt, nou, ik bekijk het zo wel een beetje, ik geloof het wel.

I: En dan maakten jullie gewoon de jaarbalans op?

G: Ja.

I: Was dat voor de belasting, ook?

G: Ja, je moest wel natuurlijk.

I: Ik had nog een vraag over de winkel. U had een hulp, was dat nou duur? Betaalde u die veel?

G: Ja, wat verdienden ze toentertijd? Niet veel hoor, met nu vergeleken dan.

I: Maar het was een andere tijd.

G: Ik zou het niet meer weten. Want wij hadden er natuurlijk, dat meisje dat toen in de winkel stond, overgenomen van de vorige eigenaar.

I: Oh, zij werkte daar al een hele tijd?

G: Zij werkte daar al. Ja, wat zal ze toen verdiend hebben? Misschien twintig, vijftwintig euro per week?

I: Gulden?

G: Gulden was dat toen natuurlijk.

I: En kwamen ze alle dagen?

G: Ja.

I: Zes dagen in de week?

G: Dinsdagmiddag was de winkel gesloten. Dus dan was zij er ook niet. Ze had wel eens een zaterdag vrij. Ik stond zelf natuurlijk ook in de winkel. En later, toen mijn dochter wat groter werd, moest ze ook helpen natuurlijk. Ja, je moet allemaal meehelpen!

I: En had u ook in de winkel mensen die bij u mochten opschrijven?

G: Ja, ja, dat hebben we ook nog meegemaakt.

I: Dat is dus zo'n briefje dat je aan het eind van de week betaalde. Poffen heette dat. En ging dat altijd goed?

G: Nou, niet altijd hoor. Mijn man had dat ook in zijn wijk. Er is nog wel wat aan de strijkstok blijven hangen. Want ik weet wel, wij hadden thuis een melkzaak en mijn broer zat [onverstaanbaar] en dat was ook veel opschrijfwerk. En als de mensen dan op het laatst van de week hun salaris kregen, dan moest dat betaald worden. Hij was er al lang uit, toen ging ie nog om zijn centen en eh, er bleef ook veel aan de strijkstok hangen hoor.

I: En wat deed u dan?

G: Ja, wat moet je daar tegen doen?

I: Ging u daar achteraan? Mensen betaalden dan gewoon niet?

G: Nee. Ze hadden het niet, zeiden ze dan.

I: Niet voor een volgende keer?

G: Nee.

I: En bleef u dan leveren aan die mensen?

G: Nee, natuurlijk niet. Maar het gebeurde wel vroeger hoor.

I: En zo'n winkel, had u nou een kassa of had u gewoon een lade?

G: We hebben alle twee gehad. Later hebben we een kassa gehad die elektrisch ging. En in het begin had je gewoon een geldla natuurlijk. Die je ook eventueel op slot kan doen. Want wij hebben dan in Amsterdam, in de Utrechtsedwarsstraat hadden wij een melkzaak en daar woonden we achter en later kregen we nog het huis daarnaast. Want we hadden natuurlijk een groot gezin. Maar dan werd dat zo onderling geregeld.

I: En hoe deed u dat in Leiden?

G: Leiden, nou ja, ik heb een hele tijd een winkelmeisje gehad en later gingen ze weg en denk je het zelf op te lossen, dan komen de kinderen en dan kan dat niet meer. Dan ben je afhankelijk van anderen. Maar dat ging wel goed, over het algemeen hoor, ja.

I: En met dat geld? Dan lag er heel veel geld in die la? En u zei: het kon ook wel zo nu en dan op slot? Als er nou heel veel geld in die la lag?

G: Nou, ik weet wel dat wij een hele tijd een kassa hebben gehad, dan moest je het aanslaan. En later op de avond kon je hem afsluiten en dan stond het bedrag erop en dat moest er ook in zitten.

I: En dat klopte?

G: Ja, daar heb ik nooit veel last van gehad. Ik heb ooit een keer gehad dat een meisje, dat de klanten het tegen mij zeiden: "Hou er rekening mee, want ik zie dat ze het geld in d'r zak stopt". En daar hebben we toen werk van gemaakt. Het was een meisje, die kwam van buiten vandaan en d'r moeder kwam en zij hilde tranen met tuiten, want ze raakte d'r baan kwijt natuurlijk, hè?

I: En wat deed u als u heel veel geld in de kassa had?

G: Het grote geld eruit halen.

I: En ging dat in een sok?

G: Nee, dat nam je gewoon mee naar boven en dat lag je ergens in een kast of in een la.

I: Ging u wel eens naar de bank?

G: Ja, we hadden wel een bank waar het op kan, maar zoveel geld had je vroeger niet in voorraad hoor.

I: Maar zo'n dagopbrengst, zeker met de feestdagen, dan kan ik mij wel voorstellen dat je dan wel veel had.

G: Ja, dat wel. Daar hadden we dan een geldkistje voor. We gingen dan ook wel eens weg en dan bleef dat kistje thuis op goed vertrouwen in een kast met een slot erop.

I: Dus u bracht het niet naar een bank?

G: Nee, het gebeurde wel eens dat het naar de bank ging, maar over het algemeen bleef het wel in huis. Leidse Spaarbank, daar hebben we gespaard.

I: Ik vroeg mij af, was het een huurhuis wat u had met de winkel?

G: In het begin wel ja, later hebben we het gekocht.

I: In welk jaar was dat? Kunt u dat nog herinneren? Misschien hoe oud u was?

G: Ja, ik zit te kijken. Mijn dochter is nu 52. Die is toch wel in die winkel, toen hadden we hem al, maar was het nog niet ons eigendom. Ik zou het niet meer weten. Later, toen we eruit gingen, waren die winkels echt niet zoveel waard. Die panden waren niet zoveel waard. Wat toen 35.000-30.000 gulden was en nu ik weet niet wat waard.

I: Is het nog een winkel, nu?

G: Ja, nog een bakkerij. Maar ja, die jongen die er nou in zit, de mensen komen nou ook niet meer naar een gewone bakker, want die is te duur. Als jij in de supermarkt een broodje kan krijgen voor 1,50 en je moet bij de bakker 2,50 betalen dan zeg je, ja. Maar hij heeft wel dat hij dan veel aan inrichtingen levert. Hij heeft wel een reden van bestaan.

I: En hadden uw kinderen zin om het over te nemen?

G: Nee. Mijn zoon had absoluut geen zin in dat vak.

I: En wat gaf hij op als reden? Waarom wilde hij dat niet?

G: Nou, weet ik niet. Misschien heeft hij ooit gezien hoe hard zijn vader moest werken. Dat hij dan dacht: bekijk het even, dat doe ik niet.

I: Dan ga ik nog even terug naar uw kinderen, over de opvoeding. Had u een soort rolverdeling over de opvoeding?

G: Nee.

I: De een was een jongen en de ander was een meisje.

G: Nee, het is bij mij altijd heel voorspoedig gegaan.

I: En wat verstaat u daaronder?

G: Nou, dat ik weinig last met de kinderen heb gehad, ja. Ja, je hebt wel eens, die jongen had op school wat gedaan. En toen was hij zo kwaad geworden en toen had ie met een steen een ruit ingegooit.

I: Oh, pittig. En wat deed u toen?

G: Ja, gesprek met de meester. We hadden dan zo'n klant die een winkel had waar ze glas verkochten en gelijk maar een ruitje erin laten zetten. Enigste wat je kan doen.

I: Maar met uw zoon, wat deed u daarmee?

G: Ja, wat doe je daarmee? Een afstraffing geven. Maar ik kon niet zeggen: je blijft maar binnen, want ik stond beneden.

I: Mag ik zo brutaal zijn om te vragen wat de afstraffing was?

G: Nou, hij kreeg wel een reprimande, maar het is niet zo dat bij ons klappen werden gegeven. Nee, dat is er niet bij geweest ooit.

I: En bent u ook naar de school geweest?

G: Ja, dat was aan de overkant. Ik weet nog wel, die kinderen, die gingen wandelen en het was hartje zomer. Toen zeg ik tegen die meester dat als ze nou terugkomen, dan krijgen ze bij mij allemaal een glas limonade. Ze hadden buiten een tafeltje neergezet en stoeltjes en dan kwamen ze terug en dan mochten ze bij mij een glas limonade komen halen. Vonden ze leuk.

I: Maar u voedde niet een meisje als een meisje op en een jongen als een jongen? Want uw zoon moest bijvoorbeeld ook afwassen?

G: Nee.

I: Nee? Maar wie deed dat?

G: Ik denk dat ik dat zelf allemaal wel gedaan heb. Ja, mijn dochter later ook hoor. Die was wel zo gewillig dat ze ook wel aanpakte in huis. Maar een zoon afwassen, nee, dat heb ik nooit meegemaakt. Alhoewel ik hem tegenwoordig wel eens in de keuken zie staan.

I: Maar u zei het ook niet dat hij het moest?

G: Nee hoor. Waarvoor? Het is niet zo dat je een zoon echt als een jongen behandelt, maar het klikt niet zo als je een zoon in de keuken hebt staan en hij staat met een theedoek in zijn handen. (lacht)

I: En zijn de kinderen uit huis getrouwd of hebben ze nog zelfstandig gewoond?

G: Nee, ze zijn alle twee uit huis getrouwd.

I: Ik heb nog een vraag over seksuele opvoeding. Gaf u voorlichting?

G: Eh nou, er is wel eens wat een soort terloops gebeurd, dat ik mijn dochter ergens voor gewaarschuwd heb, dat wel, maar om er nou echt voor te gaan zitten en alles uit te leggen, dat heb ik nooit gedaan.

I: En zij vroeg ook niet?

G: Nee. En ik heb nooit met mijn dochter ergens last mee gehad wat dat betreft. Nee, je kan die dingen ook overdrijven, vind ik hoor. Van ga nou eens zitten en laten we er nou eens over praten. En dan zegt je dochter wat je zeggen wil: dat weet ik allang.

I: Dat gebeurt vaker, ja. Maar stel dat ze iets aan u wilde vragen, had u er dan voor open gestaan?

G: Jawel, dat wel. Ja, zo was ik wel. Maar niet dat ik ervoor ga zitten om ze uit te leggen waar de kindjes vandaan komen. Dat weten ze al heel jong op die scholen, onder elkaar.

I: Was u geabonneerd op een krant?

G: Ja, wij hadden het Leidsch Dagblad. Altijd gehad vroeger.

I: En heeft u het nu nog?

G: Nee. Je krijgt zoveel gratis kranten tegenwoordig. Op de televisie ook bijgehouden overal over. Ja, het plaatselijke nieuws, maar dat hoef ik niet te weten. Die tijd ben ik voorbij.

I: De kinderen gingen allebei het huis uit, de bakkerij was er nog gewoon. Wanneer ging u weg bij de bakker, bij de Herensingel? Welk jaar?

G: Wanneer zijn we daar weg gegaan?

I: Hoe oud was u? Wanneer uw man ermee stopte?

G: Ja, ik had al kinderen. Ik weet nog goed, die mensen woonden toen op de Lage Rijndijk waar we het toen aan overgedragen hebben. En ik vond het in het begin helemaal niet leuk, want ik winkelde graag.

I: Maar waarom ging u de winkel overdragen?

G: Nou, omdat mijn man niet meer kon.

I: Ziek? Hij was al wat ouder?

G: Nou, hij kreeg last met zijn benen. En hij kon niet hele dagen meer staan.

I: En hoe oud was hij toen, weet u dat nog?

G: Ja, toen was hij al een dikke vijftiger, als het niet ouder was.

I: En toen moest hij al minder gaan werken?

G: Nou ja, hij deed nog wel wat, maar niet zeg maar dat hij nog de hele dag op zijn benen kon staan. Dat was ook niet meer.

I: En hoe ging dat dan? Dat is wel een probleem als je als bakker niet meer lang kan staan.

G: Dan moet je zorgen dat je hulp krijgt van anderen natuurlijk. Of je brood laten bezorgen door een fabriek. En dat dan doorverkopen.

I: En hoe deden jullie dat dan?

G: We hebben nog een tijdje een bakker in huis gehad die daar dan voor zorgde.

I: En toen waren de kinderen al uit huis?

G: Ja. En later dan via de fabriek, dat het dan binnen werd gebracht.

I: En hoe was dat om dat allemaal over te geven aan iemand anders?

G: Nou, dat is niet leuk. Wat je zelf opgebouwd hebt en je ziet dat het niet meer gaat. Je geeft een hoop uit handen.

I: Zelfstandigheid?

G: Ja.

I: En hoe is dat uiteindelijk dan gestopt? Er kwam eerst iemand in huis en het brood kwam van de fabriek en op een gegeven moment...

G: Ja, wij zijn er gewoon uit gegaan. Wij hebben het pand verkocht en we zijn ergens anders gaan wonen.

I: Waar bent u toen gaan wonen?

G: Op de Morsstraat.

I: Toen u de winkel sloot en overgaf aan een ander.

G: Ja, toen hebben we, waar woonden we toen? Ik weet het niet.

I: Bent u toen hier al gaan wonen?

G: Nee. Er zit nog wat tussen, maar je vraagt me wel veel nou. Ik zou het op het moment niet weten. Ja, waar hebben we nog meer gewoond? Hoe heet het daar? Als je de Morsstraat hebt, daar heb je een viaductje waar je onderdoor gaat, is dat Morssingel of Morsstraat?

I: Poort onderdoor? De Hoge Morsweg?

G: Ja nou, die was dan voorbij de spoorbomen, de Hoge Morsweg. Daarvoor was het gewoon Morsweg.

I: Oh daar. En was dat een huurhuis?

G: Ja.

I: En daar ging u samen wonen?

G: Samen, ja. Ja, ik weet het niet. Het gaat allemaal, het gebeurde allemaal zo gewoon hè? Het komt je voor, je pakt het en het gaat goed allemaal.

I: Dat was toch weer een beetje het wijkje waar uw man vandaan kwam, hè?

G: Ja, ja.

I: Dus u ging weer een beetje terug naar de oude....

G: Nou, waar hij oorspronkelijk vandaan komt, waar hij vroeger als kind was, dat was achter de Herenstraat. Heeft hij gewoond.

I: Toen u wegging uit de winkel, toen u het eigenlijk moest sluiten, en u zegt ook dat was helemaal niet leuk om de zelfstandigheid te verliezen, hoe heeft u dat kunnen verwerken?

G: Nou, toen ben ik gaan werken bij V&D. Ook in de verkoop.

I: Toen u de winkel op de Maresingel sloot? Op de Herensingel? Toen bent u daarna weer bij V&D gaan werken?

G: Ja ja, heb ik gedaan. Heb ik ook nog een jaar gewerkt.

I: Want u heeft daarvoor, naar wat ik begrepen heb, ook bij Vroom en Dreesmann gewerkt. Een jaar, voordat de kinderen kwamen. Toen bent u na het sluiten van de bakkerswinkel bent u weer naar V&D gegaan? Dat begrijp ik uit het verhaal.

G: Eh ja. Moet ik even denken of ik niet zit te liegen. Eh, ik weet wel dat ik daar nog geweest ben bij V&D. Eerst heb ik in een buffet gestaan waar ik koffie en thee moest rondbrengen. En toen bij het speelgoedafdeling.

I: Maar dat was, denk ik, niet nadat de bakkerswinkel was gesloten want toen was u al zeker 50.

G: Ja.

I: Want de kinderen waren al zeker het huis uit.

G: Ja, het is voor die tijd geweest.

I: Ik denk niet dat toen u op de Morsweg ging wonen dat u toen niet bij V&D ging werken. Toen was u echt al een vijftiger en uw man ook.

G: Ja.

I: Misschien wel een zestiger, u weet het ook niet meer helemaal precies zelf. Maar kunt u nog herinneren wat u dan gedaan heeft of niet meer?

G: Niets.

I: Bent u vrijwilligerswerk gaan doen, bijvoorbeeld?

G: Nee, ik heb eigenlijk niets gedaan. De kinderen zijn ook bij mij laat de deur uit gegaan, dus je had altijd wel die om je heen. Vrijwilligerswerk sowieso niet.

I: Had u het samen met uw man goed? Uw man kon niet meer hele dagen staan, maar was hij verder wel gezond?

G: Ja.

I: En was u ook gezond?

G: Ik wel, ik ben altijd heel goed geweest. Hij kreeg last van, overal van toen hij ouder werd. Zo'n lichaam moest heel wat verduren, ze moesten al heel vroeg aan de bak natuurlijk.

I: Zwaar leven was het.

G: Zwaar leven. Er werd wat gevergd vroeger van die kinderen.

I: Want hoe lang woont u nou hier? Of laat ik het anders vragen, heeft u hier ook met uw man gewoond? Of heeft u hier altijd alleen gewoond?

G: Ja, nee. Wij hebben hier ook samen ook nog gewoond. Vandaar die stoel daar bij het raam, was zijn stoel.

I: U zei mij, toen we hier binnenkwamen, dat u hier nu 35 jaar woonde.

G: Ja, dat zou kunnen, ja.

I: En u bent nu 90.

G: Ja, ik word 90, ja.

I: 90 jaar, dus als we dat even terugrekenen dan was u 55 toen u hier ging wonen.

G: Ja.

I: En is dat dan gebeurd na het sluiten van de winkel?

G: Ja. Ik geloof dat we er toen al uit waren hoor. Toen we daar vandaan hier heen gingen. Ik geloof dat de mensen die in onze winkel overgenomen hebben, dat die graag daarboven wilden wonen. Zodoende dat wij hier gingen wonen.

I: Dus u bent als ik het even terug mag halen, dit gedeelte laat uw geheugen u een beetje in de steek, als u van de Herensingel de winkel verkocht en de nieuwe bakker wilde boven wonen, toen bent u met uw man hier gaan wonen en niet naar de Morsweg?

G: Nee. Dat is voor die tijd geweest.

I: V&D ook?

G: Ja.

I: U bent hier toen gaan wonen. Toen was u, ik heb het net uitgerekend, als u hier nu 35 jaar woont, dan was u ongeveer 55 jaar. En toen bent u hier met uw man in deze woning in de Rivierenwijk gaan wonen.

G: Ja, ja.

I: Nou, 55 is nog wel een beetje jong en hoe was nu de Rivierenwijk?

G: Ja, hoe was het? Vreemd.

I: Niet in de binnenstad?

G: Ook dat. Met de lift naar boven in het begin en al die dingen allemaal, dat was je niet gewend allemaal.

I: En wat deed u dan?

G: Ik geloof dat ik ook nog gewerkt heb.

I: U was 55.

G: Ja.

I: Ik heb even nog een vraag. U had kleinkinderen, was het ook de bedoeling dat u ook daar met de kleinkinderen wat ging doen? Dat uw kinderen bleven werken: heeft u op kleinkinderen gepast?

G: Ja, heb ik ook gedaan. Ik heb van mijn dochter, heb ik op de kinderen gepast zodat zij kon gaan werken. Ja, nou je het zegt, ja. Van mijn zoon ook nog een poos gehad, dat die kleine meid hier was. Die brachten ze dan 's morgens hierheen en dan moesten ze zelf naar werk.

I: En heeft u dat lang gedaan?

G: Nou, totdat ze naar de kleuterschool gingen. En dan ging ik met ze wandelen. En dan ging ik hier achterom, zo het park helemaal door en dan kwamen we op de Singel dan uit met ze. Ja, was wel gezellig.

I: Leuke herinneringen.

G: Ja, dat wel.

I: Want hoe oud zijn ze nu dan?

G: Nou, die kleindochter waar ik het dan over heb, die is nou 13, maar mijn zoon is dan voor de tweede keer getrouwd, dat is een kind uit zijn tweede huwelijk. En die heeft dan een jongen en die is pas 25 geworden. En mijn dochter heeft drie kinderen waarvan, even denken hoor, Marjolein, Marjolein is ook 24 en dan, of 25 [onverstaanbaar] en dan twee jaar en dan ook weer een jongen. Dus die heb drie kinderen. Twee meisjes en een jongen.

I: Dus dan heeft u dat twintig, vijfentwintig jaar geleden gedaan, dat oppassen?

G: Ja.

I: Want als die kinderen nu zo oud zijn, vijfentwintig jaar geleden.

G: Ja, want ik ging wandelen met mijn kleindochter, heel het park door, ja, dat is wel zo lang geleden.

I: Dus dat is dat park hierachter bij de Rivierenwijk, dus dat is hier Matilo? Bij Roomburg?

G: Ja, als je hier de weg opgaat, dan krijg je op een gegeven moment een bruggetje, daar ga je over.

I: Besjeslaan?

G: Ja, Besjeslaan, daar heb je een bruggetje, daar ga je niet helemaal door, want dan kom je aan het einde van de weg hier, maar ik ging dan het bruggetje over en dan ging ik dat park door. En dan kwam je hier weer uit.

I: U woont hier alweer een hele tijd alleen, want uw man is hier overleden? Hoe lang is hij overleden al?

G: Ja, hoe lang is dat geleden nou?

I: Weet u het jaartal nog?

G: Ik zit te denken, want wij hebben toen in Leiderdorp is die begraven, en daar hebben we toen een graf gekocht voor hem. En dat was voor twintig jaar. Zeg maar dat het nu vijftien jaar geleden is.

I: En ik heb nog een vraag omdat u hier woont, toen u de winkel had was u een soort middelpunt voor heel veel mensen, voor de buurt. En hoe is dat nu als je toch in zo'n flatgebied zit? Hoe is zo'n

buurtleven nou hier? En de boodschappen en dat soort dingen. Nou bent u veel ouder, maar u bent 35 jaar geleden hier ook gekomen. Misschien door activiteiten, deed u mee aan het buurtleven hier, had u contact met burenen?

G: Nee, heel weinig. Als je ze tegenkomt praat je met ze, maar niet op bezoek.

I: En u ook niet?

G: Nee.

I: Dit is dus een veel stiller leven geworden hier?

G: Ja, ik heb mij goed aangepast hier.

I: Hoe?

G: We hadden wel eens van de buurt, van de woningbouw, hadden we in Matilo vergaderingen of gezellige dingen, of een avondje, dat organiseerden zij wel. Ik ben niet zo van het verenigingsleven.

I: U doet niet mee aan een bingomiddag?

G: Nee, ik kan me heel goed amuseren. Nou, ik ga dan nu wel eens naar Roomburg hier, een dag. En daar doe ik dan wel mee aan bingo. Een mens verandert wel, ik vind het wel gezellig.

I: En hoe gaat u daar naar toe?

G: Ik word gehaald, busje van Roomburg.

I: En dat is een keer in de week?

G: Ja. En dan zondags, dan ga ik naar de kerk, word ik ook met een busje gehaald en weer thuis gebracht. Ja, dat is goed geregeld.

I: Als u nu terugkijkt op uw leven in Leiden, want u kwam uit Amsterdam wat u aan het begin zei, en doordat u verliefd werd op uw man ging u in Leiden wonen, en u kwam in het bakkersleven terecht, hoe kijkt u nu op uw Leidse leven terug? Want u bent nu 90 jaar, dat is een respectabele leeftijd. Was het een goed leven, was het wat minder goed?

G: Een leven is niet altijd hetzelfde. Je hebt wel eens een tijd dat het slecht gaat en dan heb je weer een tijd dat alles voor de wind gaat.

I: Allerlei fases?

G: Ja, als je kinderen krijgt, krijg je die opvoeding van die kinderen en dan gebeurt er ook wel eens wat dat je in moet springen. Maar op den duur komt wel alles op z'n pootjes terecht, vind ik. Ik vind dat wij het met mekaar toch wel aardig doen hoor. De kinderen ook.

I: Dat is heel positief wat u vertelt.

G: Ja hoor. Mijn dochter die werkt dan nu ook en die heeft nu een dochter en die gaat nu waarschijnlijk samenwonen. Ze hebben een flat gekocht. Dus ze raakt er eentje kwijt. Voor de rest gaat het toch allemaal goed. Ze doen allemaal d'r best.

I: En als u er nou in een paar woorden aan zou moeten geven wat u van uw leven vindt?

G: Ik vind niet dat ik het slecht, ja, je hebt het niet voor het zeggen, ik kan wel zeggen: ik heb het niet slecht gedaan, maar je krijgt wel hulp van alle kanten. Het wordt je opgelegd, veel dingen.

I: Ik heb nog een vraag, heeft u meegemaakt dat hier de gastarbeiders kwamen? Hoe heeft u dat ervaren? Want het is natuurlijk een tijd, op een gegeven moment kregen we een andere bevolking, mensen die hier kwamen werken, was dat ook bij u in de buurt?

G: Nee.

I: Maar heeft u er ervaring mee?

G: Nee, daar heb ik helemaal geen ervaring mee. Bij ons had je dat met de winkel sowieso niet, en door de jaren heen, als je gaat verhuizen, dan kom je wel mensen tegen die als gastarbeider hier zijn gekomen en die weer aardig ingeburgerd zijn.

I: Maar ze kwamen niet bij u in de winkel uit de buurt?

G: Nee.

I: En de buurt, daar woonden ook geen gastarbeiders?

G: Nee. Ach, daar merk je zo weinig van hè, van die mensen? Ze komen meestal, ja, het is hier ook geen stad, maar vaak in dorpen terecht natuurlijk, die gastarbeiders.

I: Maar u kunt nog wel iets herinneren dat het begon?

G: Nou ja, als je het hebt over beginnen hoor je wel eens dat daar vandaan een hoop mensen vervolgd worden die dan binnenkomen, en die worden dan opgevangen ergens, maar op den duur moeten ze ook weer losgelaten worden om hun eigen gang te kunnen gaan natuurlijk.

I: Dat zijn de asielzoekers.

G: Ja.

I: Maar toen u bij de Herensingel woonde en de Os- en Paardenlaan, toen had u daar geen gastarbeiders die daar woonden?

G: Nee, toen had je dat nog niet.

I: Nee, want u ging, in 1980 ging u weg, daar heeft u weinig meegemaakt. Ik denk dat we het meeste wel aan u gevraagd hebben. Hebben we u nog iets vergeten te vragen, iets wat u over uw leven nog heel graag had willen vertellen?

G: Van vroeger, nee. Eerst in Wilnis woonde, want toen is mijn vader overleden en toen zijn we naar Amsterdam gegaan, want daar was werk, ik had natuurlijk al grotere broers en zusters en vroeger was het natuurlijk niet zo: ga maar naar Sociale Zaken, want daar krijg je geld. Dat was toen niet natuurlijk.

I: Want ook de periode in Leiden heeft u het gevoel dat we daar genoeg over hebben gevraagd?

G: Ja.